

ucpat uši, o nich Theofrastos říká, že jsou našim nejnebezpečnějším nástrojem k přijímání prudkých dojmů, které nás matou a klamou; ba měl se konečně zbavit i všech svých smyslů osatních, to jest vůbec své bytosti a svého života. Vždyť není mezi smysly jediný, aby naši úvahu a naši duši nedokázal ovládnout: *Fit etiam saepe specie quadam, saepe etiam cura et timore.*⁸⁵ Lékaři tvrdí, že se lidé jistých založení vzrušují určitými zvuky a nástroji až k zúřivosti. Poznal jsem takové, kteří nemohli slyšet hrzát kost pro stolem, aniž ztratili trpělivost; a snad každého podžádl ostrý a pronikavý zvuk, jež působí pilníky troucl se o železo; a mnoho lidí se rozčíli až k hněvu a nenávisti; slyšeli někoho blízko sebe žvýkat, nebo mluvit někoho, kdo má průchody hrdla nebo nosu ucpané. A což ten Gracchův flémist, který změkčoval, zdršňoval a měnil hlas svého pána, když tento v Římě řečnil? Vlnění a jakost zvuku měly zde pomáhat ovlivňovat a narušovat soudnost posluchačů. Je opravdu proč tak nadšeně slavit spolehlivost té krásné rozumové schopnosti, jestliže se dá ovládat a měnit nárazy a náhodnostmi tak lehounkého vánku!

Smysly naši soudnost šálí, ale jsou i samy obětí těžé šalby. Naše duše si na jejich útraty někdy hledá náhradu: Ižou si a klamou se navzájem o závod. Co vnímáme zrakem a slyšíme, zmlát-li námi hněv, nevnímáme takové, jaké to vskutku je.

*et solem geminum et duplice se ostendere Thebas.*⁸⁶

Věc, kterou máme rádi, se nám zdá krásnější, než je,

*multimodis igitur pravus turpesque videmus esse in delictis, summoque in honore vigeret.*⁸⁷

a ošklivější zase ta, která je nám protivná. Člověku omrzelému a sklíčenému i jasný den připadá potemnělý a chmurný. Duševní vášně naše smysly netoliko narušují, ale často i zcela ochrnou. A kolik věcí vůbec nezapozorujeme, je-li náš duch zaměřenán jinde?

*In rebus quoque apertis noscere possis, si non advertas animum, proinde esse, quasi omni tempore semotus fuerint, longaeque remotae.*⁸⁸

Zdá se, že duše vrahuje smyslové mocnosti dovnitř a balamutí je. A tímto způsobem je člověk pln slabosti a lži uvnitř i vně.

Ti, kdo náš život přirovnali ke snu, učinili to více právě, než si myslili. Ve snu naše duše žije, jedná, osvědčuje všechny své schopnosti, a to o nich víc a o nic méně, než když bdí; a činí-li to mdlěji a mančěji, pak jistě nikoliv o tolik, aby vznikal rozdíl jako mezi nocí a živým jasnem; nýbrž jako mezi nocí a stínem: tam spí, zde dřímá, je to jen jakési více a méně. Pořád to jsou temnoty, a temnoty egyptské! Bdlíme spíce a spíme bdlíce. Ve spánku není naše vidění tak jasné; ale i co se stavu bdělého týče, nikdy jej nenalézám dostatečně čirý a bez mraku. Spánek alespoň, je-li hluboký, uspává někdy i sny. Však náš stav bdělý není nikdy do té míry probudilý, aby vyčistil a úplně rozpřáhl i snivost, která je snem bdlících a je horší než sny. Poněvadž náš rozum a naše duše představy a názory, které se jim rodí v spánku, přijímá a schvaluje a potvrzuje činy, které konáme ve snu, týmž způsobem, jako činy v stavu bdělém, proč si neklášt otázku, není-li naše myšlení a jednání jakýmsi druhem snu a naše bdění jakýmsi spánkem?

Jsou-li smysly našimi prvními soudci, nesmíme brát v dotaz výhradně jen smysly naše, neboť co do smyslové schopnosti mají zvířata zrovna tolik nebo i více práva než my. Je jisté, že některá mají jisté sluch ostřejší než člověk, jiná zase zrak, čich, hmat nebo chuť. Démokritos říká, že bohové a zvířata mají smyslové schopnosti dokonalější než člověk. Nuže, mezi účinky jejich smyslů a našimi je krajní rozdíl. Naše slina čistí naše rány a vysušuje je, hada však zabíjí:

*Tantaque in his rebus distantia differentisque est ut quod aliis cibus est, aliis fiat acce venenum. Saepe etenim serpens, hominis contacta saliva, disperit ac sese mandendo conficit ipsa.*⁸⁹

Jakou hodnotu budeme přičítat slině? Podle sebe nebo podle hada? Podle čich smyslů budeme zkoumat její pravou povahu, na kterou se ptáme? Plinius tvrdí, že v Indii žijí jisti mošičtí zajíci, kteří jsou pro člověka jedem, a my zase pro ně, takže je pouhým dotekem zabijíme: kdo bude tedy vskutku platit za jedovatého, člověka, nebo ryba? Komu v té věci spíše věříme, rybě o člo-